

Kvalitné univerzity – prosperujúci región

Michal Považan¹

Úvod

Kvalita a univerzita sú slová, ktoré sú spolu spojené už niekoľko storočí. Od úsvitu univerzít sa tieto stali centrom duchovného a vedeckého rozvoja na jednej strane a na druhej miestom, odkiaľ sa tieto poznatky šírili ďalej, najprv do celej Európy a potom do celého sveta, ktorý neskôr prebral aj samotný systém univerzitného výskumu a vzdelávania.

Spočiatku univerzitám išlo iba o poznanie samotné, o jeho rozvoj a šírenie. Cieľom klasickej univerzity nebolo vstupovať do verejného spoločenského či ekonomického života. Ako autonómne jednotky boli svetom sami pre seba. Až v 19. storočí sa začína situácia prudko meniť hlavne pod vplyvom priemyselnej revolúcie a výsledkov aplikovanej vedy uplatnenými priamo vo výrobnom procese. Odvtedy sa úloha a postavenie univerzít v ekonomickom živote stále viac a viac umocňovala. „Súvisí to s tým, že znalosti, schopnosti a učenie sú považované za charakteristiky, ktoré definujú modernú ekonomiku a teda majú dôležitú úlohu v ekonomickom raste.“² Poznanie sa stalo základom rozvoja ekonomík a inovácie jedným z hlavných zdrojov ekonomickej prosperity. Posun od tradičných univerzít k tým súčasným je dramatický, z elitných inštitúcií pre niekoľko mladých ľudí máme dnes organizácie poskytujúce vzdelávanie pre tisíce ba až desaťtisíce študentov. Od dôrazu na klasické vzdelanie sa prešlo k čoraz väčšej špecializácii a snahe byť „v tesnom závесе“ trhu práce.

V ďalšom texte sa budem venovať vedeckému potenciálu regiónu Košice – Prešov ako druhému vedecko-výskumnému centru Slovenska. Ukážem, že potenciál, ktorý tento región má, ho predurčuje byť druhým centrom ekonomickej prosperity krajiny a zmeniť dlhodobé zaostávanie východu krajiny v rýchly a udržateľný rozvoj.

¹ Akademická rankingová a ratingová agentúra a Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

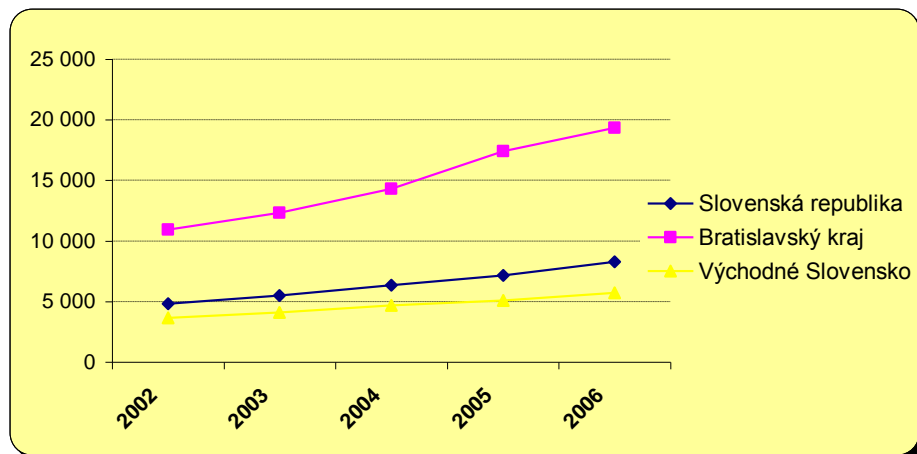
² Vyrostová, Eva: Vzťah univerzity a regiónu v ktorom pôsobí: pohľad na stratégiu univerzít, conference paper, In: National and Regional Economics VII, Košce, str. 953

Súčasná ekonomická situácia východu Slovenska

Východné Slovensko zaostáva za západnou časťou krajiny. Tento trend je viditeľný už mnoho desaťročí. Keď porovnáme Bratislavský kraj s východným Slovenskom zistíme, že ekonomická výkonnosť zaostáva. HDP na obyvateľa v Bratislavskom kraji je skoro štyrikrát väčšie ako na východe Slovenska. Takáto regionálna disparita je alarmujúca. Ďalšou stránkou problému ekonomickej situácie Východného Slovenska je tiež jeho zaostávanie za priemerom SR. Toto zaostávanie nie je ani zďaleka také výrazné ako v porovnaní s Bratislavským krajom, ale medziročne sa mierne zväčšuje.

Iste by sa dalo hovoriť mnoho o príčinách zaostávania východného Slovenska, ale to nie je predmetom môjho príspevku. Jeho cieľom je poukázať na možnosti rastu postaveného na výskumnom a vzdelávacom potenciály regiónu.

Graf č. 1: Rast HDP na obyvateľa v bežných cenách (v eurách)

Zdroj: Štatistický úrad SR

Vysoké školstvo na východnom Slovensku

Začiatok vysokého školstva na východnom Slovensku sa datuje do roku 1657, kedy bola zriadená Košická univerzita spravovaná Spoločnosťou Ježišovou. Táto inštitúcia prešla viacerými transformáciami, ale v podstate existovala až do roku 1921. Moderná história vysokého školstva v Košiciach sa začala reálne písať až po druhej svetovej vojne. Postupne boli zriaďovaní priami predchodcovia Technickej univerzity, Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, Prešovskej univerzity a Univerzity veterinárneho lekárstva. V ostatných rokoch boli založené aj súkromné vysoké školy, ktoré si ešte iba hľadajú svoje pevné miesto v regióne. Z uvedeného vyplýva, že vysokoškolské vzdelávanie a veda má na východnom Slovensku dlhú a bohatú tradíciu. Táto je určite podporená aj tým, že aglomerácia Košice – Prešov je druhou najväčšou na Slovensku, čo sa týka počtu obyvateľov. Ľudský potenciál regiónu je teda nesporný.

Ekonomický potenciál nie je dostatočne využívaný ako to vidno na grafe č. 1. a vyplýva to aj z porovnania s priemerom SR a situáciou v Bratislavskom kraji. V súčasnosti na východnom Slovensku pôsobí šesť verejných vysokoškolských inštitúcií alebo ich súčastí. Patria medzi ne: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Univerzita veterinárneho lekárstva, Technická univerzita v Košiciach, Prešovská univerzita, Teologická fakulta Katolíckej univerzity v Košiciach a Podnikovohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity v Košiciach. Okrem nich v regióne sú aktívne aj súkromné vysoké školy, ale rozsah ich pôsobnosti a aktivít do súčasnosti neovplyvňoval rozvoj regiónu veľmi výrazne a z tohto dôvodu nebudú zohľadnené v nasledujúcom texte.

Vysoké školstvo má mnoho dimenzií, priestor tohto príspevku nepostačuje na komplexný prístup k problematike a preto sa sústredím iba na výskumný potenciál vysokých škôl v regióne ako podmienky pre transfer poznatkov z akademickej pôdy do praxe a teda ako *conditio sine qua non* pre budovanie udržateľného rozvoja postaveného na vedomostnej ekonomike.

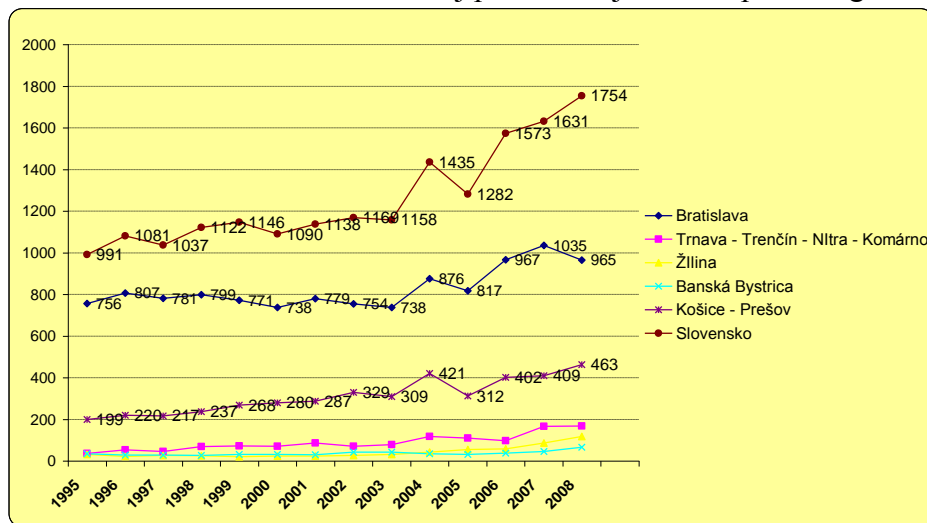
Výskumná kapacita regiónu v porovnaní s inými časťami Slovenska

Dlhá tradícia vedeckej a vzdelávacej činnosti v regióne predurčuje kraj ku kvalitnému ľudskému kapitálu čo sa týka vedeckých osobností.

Z grafu č. 2 vyplýva, že Bratislavský kraj vytvára približne 50% vedeckej produkcie celej krajiny a región Košice – Prešov približne 25%. Ostatné regióny výrazne zaostávajú. Tento región je teda jediným vyvažovateľom silného ťahúňa tvorby vedeckých výstupov v podobe Bratislavského kraja. Z uvedeného grafu vyplýva, že vedecká produkcia v Košiciach a Prešove sa od roku 1995 zvýšila o 199%, kým vedecká výkonnosť Bratislavského kraja rástla iba o 78%. Iste je na diskusiu či rast vedeckej produkcie na Slovensku je dostatočný, aby sme dokázali držať krok s okolitými krajinami, ale v rámci Slovenska pôsobí rast východu v porovnaní so zvyškom krajiny veľmi pozitívne. Keď sa vrátíme ku grafu č. 1 vidíme jasný rozpor medzi rastom HDP na obyvateľa a rastom vedeckej kapacity. Rast vedeckej produkcie jasne predbieha rast HDP na obyvateľa. To na jednej strane indikuje neprepojenosť vedy a praxe, ale na druhej strane poukazuje na budúci potenciálny rýchly rast, keď sa bariéry medzi teóriou a praxou aspoň sčasti podarí odstrániť.

Na základe uvedeného grafu sa dá konštatovať postupné vytváranie druhého vedecko-výskumného centra na Slovensku.

Graf č. 2: Trend rastu vedeckej publikačnej činnosti podľa regiónov

Zdroj: Web of Knowledge

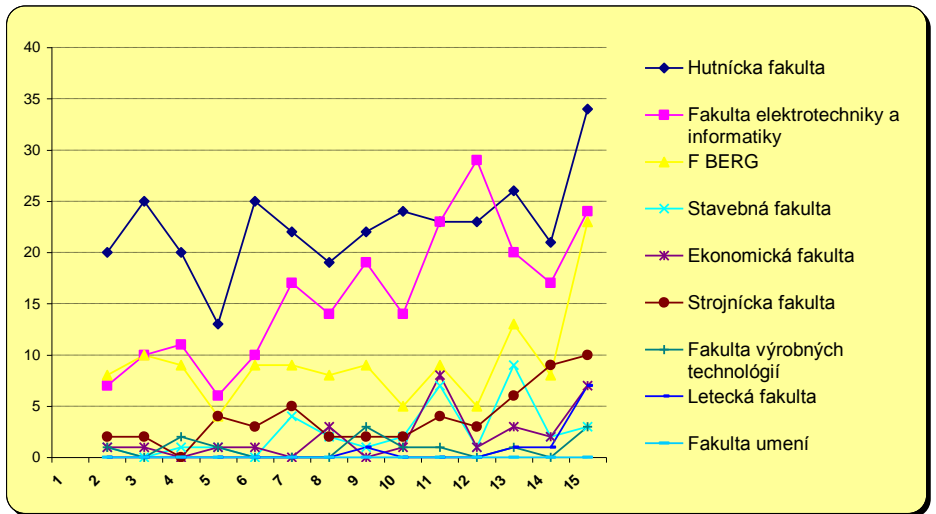
Jednotlivé univerzity a ich publikačná kapacita

Šesť verejných vysokých škôl alebo ich súčastí pôsobiacich v skúmanom regióne sa zaoberá rôznymi vedeckými odbormi, ale pre ďalšiu analýzu si bližšie všimneme, ktoré fakulty najviac prispievajú k celkovej vedecko-výskumnej produkcii školy a ktoré naopak menej.

A/ Technická univerzita v Košiciach

Technická univerzita v Košiciach ako to vyplýva už zo samotného názvu realizuje výskum hlavne v technických vedách. Veľkú väčšinu vedeckej produkcie univerzity zabezpečujú jej tri fakulty: Hutnícka fakulta, Fakulta elektrotechniky a informatiky a Fakulta baníctva, ekológie, riadenia a geotechnológií (ďalej len F BERG). O všetkých sa dá konštatovať, že od roku 1995 ich produkčná vedecká kapacita rastie. Hutnícka fakulta a F BERG vychádzajú z dlhej priemyselnej tradície regiónu v hutníctve a strojárstve. Vzostupná produktivita Fakulty elektrotechniky a informatiky reflektuje rastúcu dôležitosť obchodných spoločností zaoberajúcimi sa informatikou v regióne. Ostatné fakulty nepresiahli za sledované obdobie 10 vedeckých karentovaných publikácií za rok, hoc trend najmä čo sa týka Strojníckej fakulty je vzostupný. Celkovo možno konštatovať, že pri udržaní súčasného trendu bude Technická univerzita v Košiciach vedeckotechnologickým centrom, ktorého vedecké výsledky môžu stimulovať ekonomický rozvoj regiónu.

Graf č. 3: Trendy v publikačnej činnosti na Technickej univerzite v Košiciach

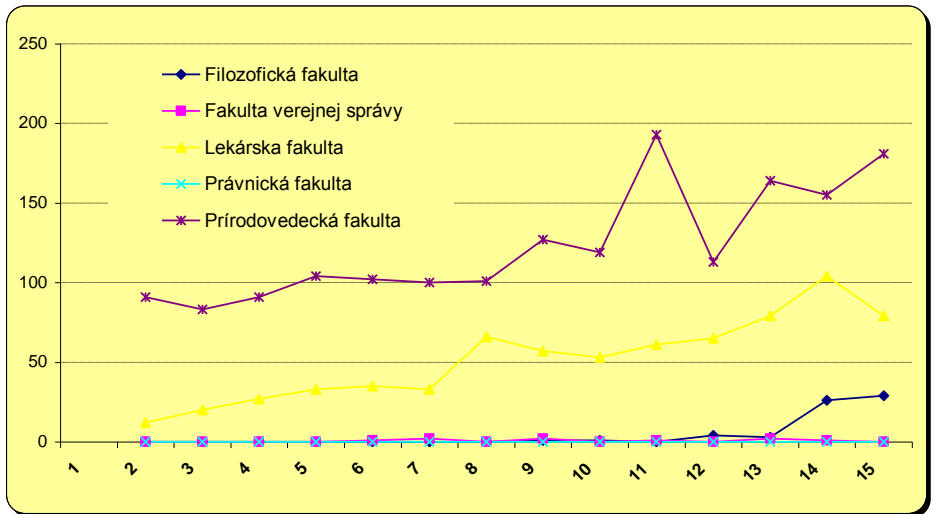

Zdroj: Web of Knowledge

B/ Univerzita Pavla Jozefa Šafárika

Medzi fakultami Univerzity Pavla Jozefa Šafárika jednoznačne dominuje Prírodovedecká fakulta s odstupom nasledovaná Lekárskou fakultou. Ostatné fakulty výrazne zaostávajú. Lekárska fakulta aj Prírodovedecká fakulta sú v mnohých vedeckých ukazovateľoch viac ako porovnateľné so svojimi bratislavskými pendantmi. Pri týchto dvoch fakultách sa dá hovoriť, že Bratislavský kraj má vo vedeckej produkcii rovnocenného súpera.

Graf č. 4: Trendy v publikačnej činnosti na Univerzite Pavla Jozefa Šafárika

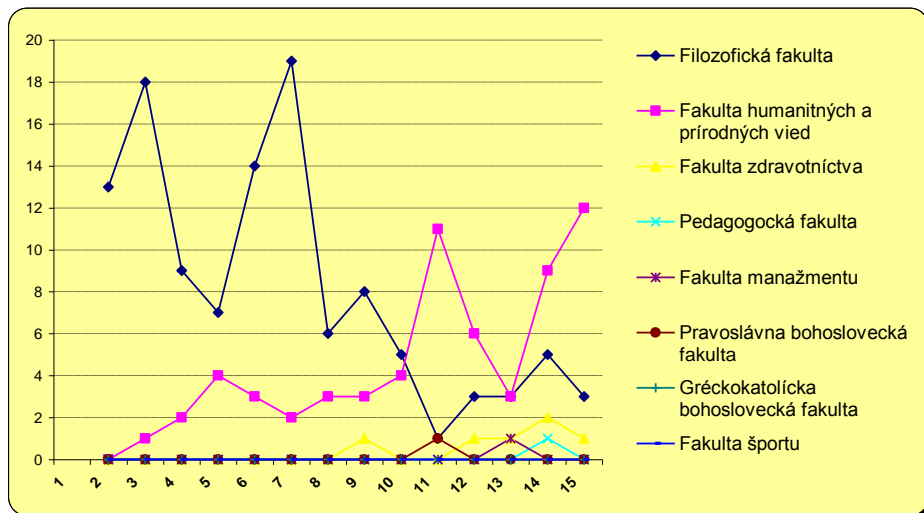
Zdroj: Web of Knowledge

C/ Prešovská univerzita

Prešovská univerzita vznikla relatívne nedávno oddelením od Univerzity Pavla Jozefa Šafárika a profiluje sa ako výrazne humanitne orientovaná vysoká škola. Vedecká produkcia zachytená v karentovaných časopisoch je slabšia ako v predchádzajúcich dvoch prípadoch, čo sa dá sčasti vysvetliť jej humanitnou orientáciou.

Univerzite dominuje fakulta humanitných a prírodných vied, nasledovaná Filozofickou fakultou, ktorá zaznamenáva dlhodobý pokles vedeckej produkcie.

Graf č. 5: Trendy v publikačnej činnosti na Prešovskej univerzite

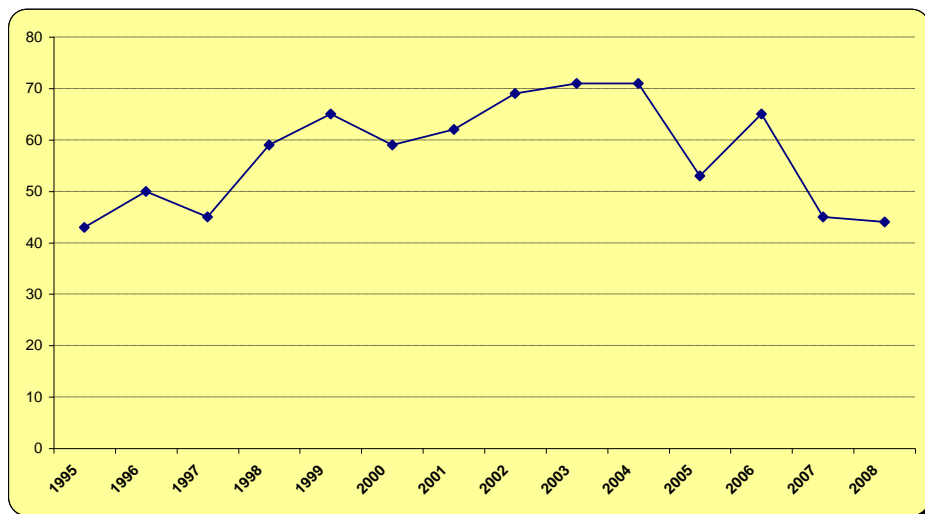

Zdroj: Web of Knowledge

D/ Univerzita veterinárneho lekárstva

Univerzita veterinárneho lekárstva je jednofakultná vysoká škola, ktorá sa zaoberá poľnohospodárskymi vedami. Z grafu č. 6 vyplýva, že jej vedecká činnosť v posledných rokoch klesá a vracia sa na úroveň z roku 1995. Napriek tomu má v porovnaní s inými školami v regióne s ďalšími poľnohospodársky orientovanými inštitúciami na Slovensku veľmi dobrú výskumnú kapacitu.

Graf č. 6: Trendy v publikačnej činnosti na Univerzite veterinárneho lekárstva

Zdroj: Web of Knowledge

E/ Podnikovohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity a Teologická fakulta Katolíckej univerzity

Obidve tieto fakulty sú súčasťami univerzít sídlacimi v iných regiónoch. Vedeckí zamestnanci ani jednej z nich nepublikujú vedecké články v karentovaných časopisoch vo významnej miere.

Vedecká produkcia v jednotlivých vedných odboroch

Finančné prostriedky i ľudské zdroje sú limitované. Výskum je potrebné zúžiť iba na oblasti, kde sú dosahované primerané výsledky a v týchto oblastiach investovať všetky zdroje.

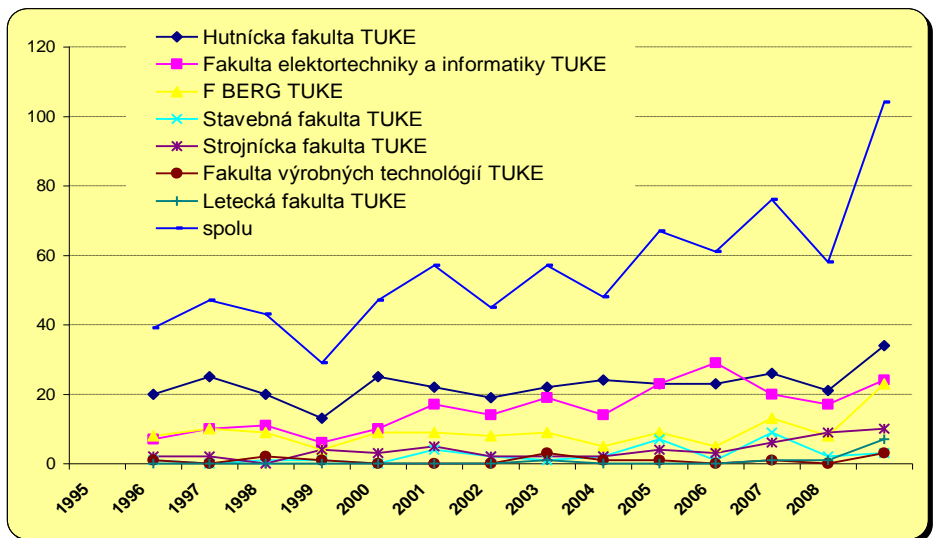
V nasledujúcom texte zhodnotíme vedeckú produkciu v rôznych odboroch z tejto perspektívy so snahou vyselektovať okruhy vedných odborov, kde už v súčasnosti regionálne univerzity realizujú výskum na regionálne nadpriemernej úrovni. Budeme sa venovať iba tým vedným odborom, ktoré vykazujú relevantné vedecké výsledky v regióne.

A/ Technické vedy

Košice sú sídlom Technickej univerzity, a tak je prirodzené, že jednou z otázok, ktorú treba riešiť je, či aj technické odbory majú patriť medzi tie, na

ktoré sa má v budúcnosti zamerať výskum. Na grafe č. 7 vidíme, že vedecká produktivita technických fakúlt dlhodobo, hoci s výkyvmi rastie. Ako bolo uvedené v predchádzajúcom texte najproduktívnejšie sú fakulty zaoberajúce sa hutníctvom, baníctvom, elektrotechnikou a informatikou. Spoločnosti s takouto sférou pôsobenia sú výrazne prítomné v samotnom regióne a nie sú len odberateľmi absolventov týchto fakúlt, ale aj ich vedeckých výstupov. Na základe tohto konštatovania jednoznačne vyplýva, že pri budúcom regionálnom rozvoji by sa mal akcentovať práve rozvoj týchto vedných disciplín a fakúlt, na ktorých sa tento vývoj realizuje.

Graf č. 7: Trendy publikačnej činnosti technických fakúlt

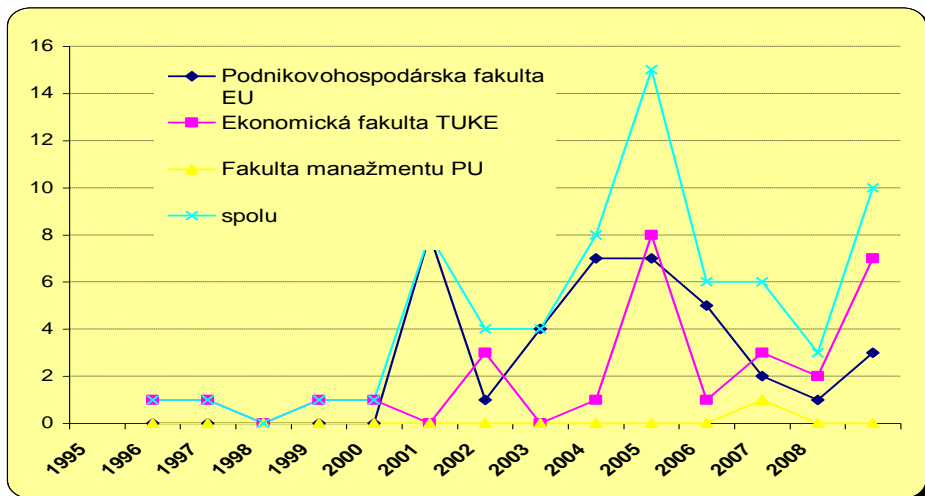

Zdroj: Web of Knowledge

A/ Ekonomické vedy

Fakulty ekonómie a manažmentu sú zastúpené v regióne tromi prípadmi. Vedecká produkcia v ekonomických vedách všeobecne rastie, ale nedosahuje vysoké hodnoty. Tu treba pripomenúť, že výsledky slovenskej ekonomickej vedy zaostávajú za okolitými krajinami i svetom, takže situácia na fakultách ekonómie a manažmentu v regióne iba odráža celkový stav slovenskej ekonomickej vedy.

Graf č. 8: Trendy publikačnej činnosti ekonomických fakúlt

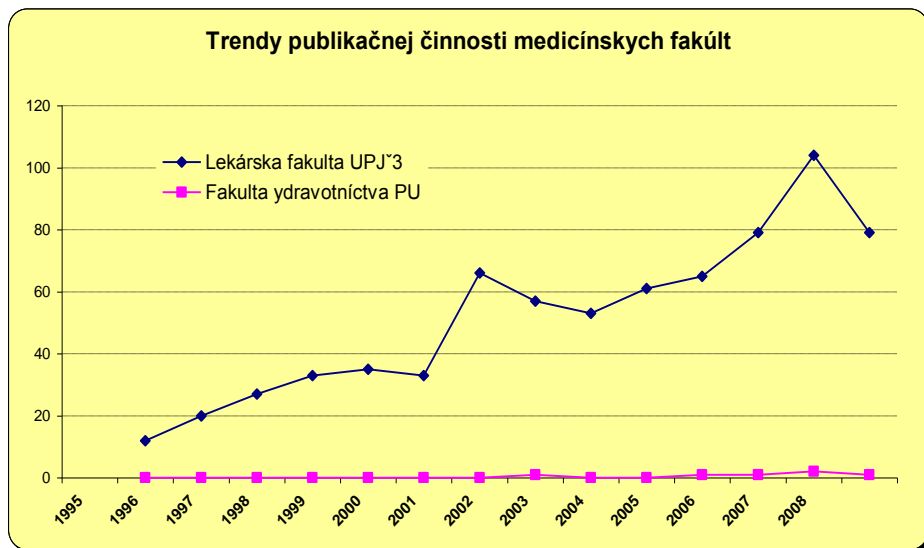

Zdroj: Web of Knowledge

C/ Medicínske fakulty

Lekárska fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika dlhodobo dosahuje veľmi dobré vedecké výsledky aj v porovnaní s inými lekáorskými fakultami v SR, preto podpora jej výskumu je žiadúca. Naopak Fakulta zdravotníctva Prešovskej univerzity nevykazuje známky vedeckej aktivity a mala by sa sústrediť na vzdelávanie v spolupráci s Lekárskou fakultou Univerzity Pavla Jozefa Šafárika.

Graf č. 8: Trendy publikačnej činnosti medicínskych fakúlt

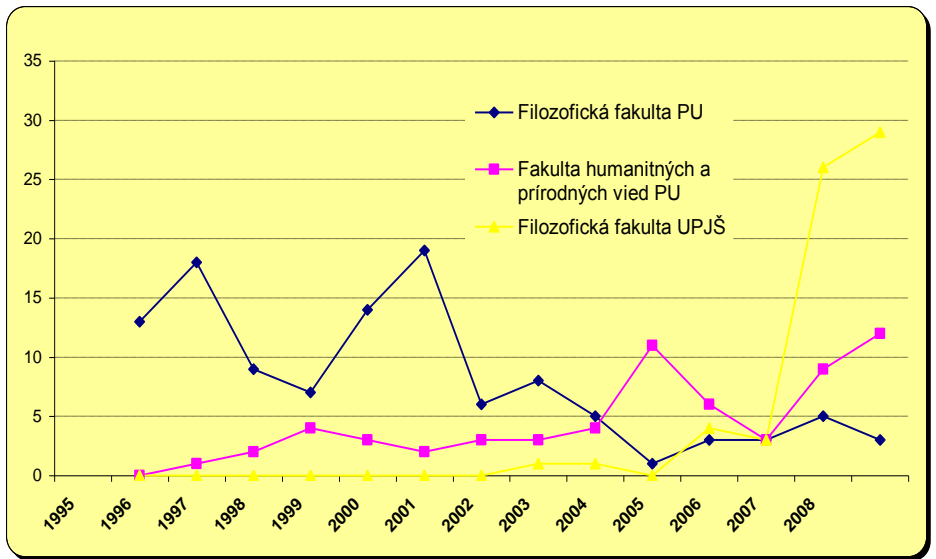

Zdroj: Web of Knowledge

D/ Filozofické a humanitné fakulty

Filozofické a humanitné fakulty majú odlišné publikačné tradície a nie všetky ich najlepšie výstupy sú publikované v karentovaných časopisoch. Z tohto pohľadu je publikačná činnosť najmä Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika pozoruhodná. Určite by bola zaujímavá informácia konkrétne v akom odbore je veľká časť týchto publikácií, keďže ich kvantita a vzostupný trend jednoznačne poukazujú na kvalitné pracovisko.

Graf č. 9: Trendy publikačnej činnosti filozofických a humanitných fakúlt

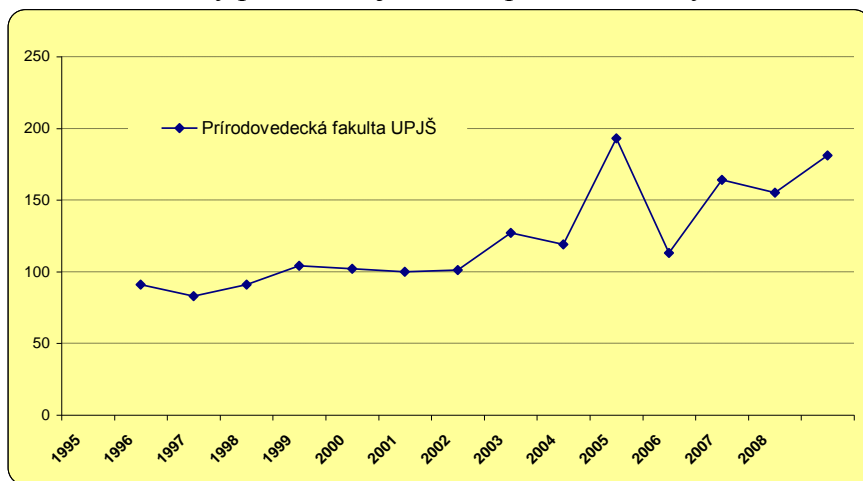

Zdroj: Web of Knowledge

E/ Prírodovedecká fakulta

Prírodovedecká fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika je nesporne vedecky najaktívnejšou vzdelávacou inštitúciou v regióne s nesporným vedeckovýskumným potenciálom hodným podpory.

Graf č 10: Trendy publikačnej činnosti prírodovedeckých fakúlt

Zdroj: Web of Knowledge

F/ Poľnohospodárske fakulty

Ich predstaviteľom v regióne je Univerzita veterinárneho lekárstva s dlhou tradíciou kvalitnej vedy. Ako vidno z grafu č. 6 publikačná schopnosť tejto školy sa postupne znižuje, ale stále zostáva na relatívne vysokých úrovniach.

Záver

Región Košice – Prešov má výrazný vedecký potenciál v rámci Slovenska najmä čo sa týka prírodných, poľnohospodárskych, lekárskejších a technických vied. Vedecký potenciál predbieha ekonomický rozvoj regiónu. V regióne existujú veľké a silné obchodné spoločnosti, ktoré spolupracujú s vysokými školami vo vede i vzdelávaní. Potenciál kraja je však väčší ako to jasne dokazuje zaostávanie v HDP na obyvateľa za Bratislavským krajom. Pokiaľ HDP na obyvateľa zaostáva za Bratislavským krajom asi štvornásobne, vedecká produkcia iba dvojnásobne. Vedecká produkcia pretransformovaná do priemyselných výstupov by mohla byť tým impulzom, ktorý by „naštartoval“ ekonomický rozvoj kraja.

Adresa autora

Mgr. Michal Považan
Akademická rankingová a ratingová agentúra
Bratislava